

Grundläggande granskning år 2021

Länstrafiken i Västerbotten AB

April 2022
Richard Norberg
Revisionsdirektör
Region Västerbotten

Innehåll

1. Sammanfattande analys	3
Rekommendationer till styrelsen	3
2. Bakgrund	4
Bolagets uppdrag	4
Lekmannarevisors uppdrag	4
Iakttagelser i 2020 års granskning	5
Syfte och revisionsfrågor	5
Revisionskriterier	6
Metod	6
3. Bolagets uppdrag och mål	6
Ägarnas uppdrag till bolaget	6
Ägarnas krav på rapportering	8
Styrelsens arbetsordning	8
Styrelsens verksamhetsplan för år 2021	9
4. Granskningens resultat	10
Styrelsens styrdokument	10
Styrelsens löpande kontroll	11
Styrelsens interna kontroll	12
Negativa effekter på grund av pandemin	12
Upphandlingar	14
Bussgodsvksamheten	16
Beställningscentralen	17
Styrelsens årsredovisning	19
Uppföljning av 2021 års rekommendationer	21
5. Svar på revisionsfrågor	21
Rekommendationer	21

1. Sammanfattande analys

Pandemin påverkade länstrafikens verksamhet år 2021 i stor omfattning. Resandet och biljettintäkterna minskade kraftigt i jämförelse med före pandemin. Av granskningen framgår att bolagets styrelse och VD agerade aktivt under året för att hantera de negativa effekterna av pandemin. Bolaget behövde också lägga mycket tid på att hantera effekter av att upphandlingar var uppskjutna, överprövade eller riskerade att bli överprövade. Med hänsyn till omständigheterna bedömer vi att bolagets verksamhet genomfördes på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredställande sätt. Vi bedömer också att styrelsen i allt väsentligt hade en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll.

Bolagets styrelse bedömer att verksamheten år 2021 genomfördes i enlighet med bolagets kommunala ändamål och de kommunala befogenheterna. Vi gör ingen annan bedömning.

Rekommendationer till styrelsen

- Att styrelsen är fortsatt uppmärksam på upphandlingsfrågorna. Styrelsen bör aktivt bevaka att bolaget har de resurser som krävs för att hantera de olika upphandlingsfrågorna.

2. Bakgrund

Bolagets uppdrag

Länstrafiken i Västerbotten AB ägs av Region Västerbotten. Bolaget är ett servicebolag till Kollektivtrafikmyndigheten i Västerbottens län. Efter beställningar från regionen och kommunerna ska bolaget på uppdrag av Kollektivtrafikmyndigheten upphandla, eller i egen regi, bedriva kollektivtrafik. Bolaget leds av en styrelse och en VD. Styrelse består av 9 ordinarie ledamöter och 9 suppleanter. Bolagets säte är i Lycksele.

Pandemin hade stor påverkan på bolagets verksamhet år 2021 i form av minskat resande och bortfall av biljettintäkter. År 2021 uppgick resandet i regiontrafiken till 67,5 procent av nivån år 2019, vilket betecknas som det sista normala året före pandemin. För Ultra uppgick resandet år 2021 till 63,6 procent jämfört med år 2019.

Trots att resandet kraftigt minskade redovisade länstrafikbolaget ett överskott år 2021 med 17 miljoner kronor. Styrelsen uppger att statlig kompensation för pandemin och arbete med att begränsa kostnader är förklaringar till överskotten. Det ekonomiska resultatet för länstrafiken ska vara nollresultat eftersom över- eller underskott ska återbetalas eller betalas av finansörerna. Överskotten för år 2021 har bokats upp som skuld till regionen och kommunerna och driftanslaget till bolaget har minskat med motsvarande belopp.

Länstrafiken i Västerbotten AB äger 66,6 procent av aktierna i Bussgods i Norr AB. Av aktieägaravtalet till Bussgoda i Norr AB framgår att det finns en ambition att ägarna till bolaget i framtiden ska äga lika stora andelar. Detta kan enligt aktieägaravtalet göras genom att:

- Den andra ägaren, Länstrafiken i Norrbotten AB, får köpa ytterligare aktier från Länstrafiken i Västerbotten AB.
- Det tas in ytterligare en delägare i bolaget. Under år 2021 pågick en diskussion i Västernorrland om Kommunalförbundet Kollektivtrafikmyndigheten i Västernorrlands län (KTM) skulle bli delägare i Bussgods i Norr AB. I juni 2021 beslutade den regionala kollektivtrafikmyndigheten i Västernorrland att de inte skulle köpa in sig i Bussgods i Norr AB. Under hösten 2021 återuppstod dialog mellan medlemmar i KTM i Västernorrland om att köpa in sig i Bussgods i Norr AB.

Länstrafiken har fram till och med år 2021 ägt 25 procent av aktierna i Norrtåg AB. Från och med år 2022 är detta ägande överfört till Region Västerbotten. Därutöver har länstrafiken 2,1 procent av aktierna i Samtrafiken i Sverige AB.

Lekmannarevisors uppdrag

Lekmannarevisors uppdrag regleras i kommunallagen och aktiebolagslagen. Lekmannarevisorn granskar bolagets styrelse och VD. Lekmannarevisor ska granska och pröva om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Lekmannarevisor ska också granska om den interna kontrollen är tillräcklig. Prövningen av verksamhetens ändamålsenlighet och om ekonomin är tillfredsställande utgår från ägarnas, det vill säga fullmäktiges, direktiv och beslut för bolaget.

För år 2019-2022 har regionfullmäktige utsett Mattias Sehlstedt till lekmanarevisor i länstrafikbolaget. Enligt kommunallagen ska lekmanarevisor ta hjälp av sakkunnigt stöd (12 kap. 8 §). Lekmanarevisor bestämmer själv omfattningen på det sakkunniga stödet. För år 2021 har lekmanarevisor anlitat Richard Norberg på Region Västerbottens revisionskontor som sakkunnigt stöd.

Efter avslutad granskning ska lekmanarevisor överlämna sin årliga granskningsrapport till Region Västerbottens revisorer. Lekmanarevisor ska också överlämna sin rapport till bolagets bolagsstämma. Lekmanarevisors granskning är en del av den samordnade revisionen av regionen. Det innebär att revisorerna i Region Västerbotten ska bifoga granskningsrapporter och revisionsberättelser från de kommunala företagen till sin revisionsberättelse för regionen. Med stöd av den samordnade revisionen ska regionfullmäktige och ta ställning till instruktioner för sina ombud inför de kommunala företagens årsstämmor.

Auktoriserade revisorns uppdrag

Kommunala bolag ska också granskas av en auktoriserad revisor. Den auktoriserade revisorn väljs av bolagsstämman och har i uppdrag att granska bokföring, årsredovisning, intern kontroll samt styrelsens och VD:s förvaltning. Bolagets auktoriserade revisor skriver en revisionsberättelse som överlämnas till bolagsstämman. Den auktoriserade revisorn ska också överlämna sin revisionsberättelse till revisorerna i Region Västerbotten. Lekmanarevisor och bolagets auktoriserade revisor är två separata bolagsorgan med olika uppdrag. Uppdragen syftar till att ge ägaren ett så brett underlag som möjligt i sin bedömning i ansvarsfrågan avseende styrning, verksamhet och räkenskaper. Uppdragen är delvis överlappande när det gäller granskning av den interna kontrollen.

lakttagelser i 2020 års granskning

Av granskningen framgår att bolagets styrelse och VD under år 2020 agerade aktivt för att hantera de negativa effekterna av pandemin. Med hänsyn till omständigheterna bedömde lekmanarevisor att bolagets verksamhet år 2020 genomfördes på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredställande sätt. Lekmanarevisor bedömde också att styrelsen i allt väsentligt hade en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll. Bolagets styrelse bedömde att verksamheten år 2020 genomfördes i enlighet med bolagets kommunala ändamål och de kommunala befogenheterna. Lekmanarevisor gjorde ingen annan bedömning.

Granskningen uppmärksammade att bolagsordning och ägardirektiv saknade uppgifter om bolagets kommunala befogenheter. Det var angeläget att ägaren beslutade om ny bolagsordning och nytt ägardirektiv.

Rekommendationer till bolagets styrelse

- Besluta om en dokumenthanteringsplan.

Syfte och revisionsfrågor

Granskningens syfte är att ge underlag för lekmanarevisors bedömningar i den årliga granskningsrapporten. Granskningen är översiktlig med inriktning mot bolagets resultat för år 2021 och styrelsens system för styrning och kontroll. För granskningen har vi formulerat följande övergripande revisionsfrågor:

- Har styrelsen med hjälp av grundläggande styrdokument säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?
- Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över att beslutade styrdokument följs?
- Har styrelsen med hjälp av uppföljning vid årets slut säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?
- Har styrelsen vidtagit tillräckliga åtgärder med anledning av rekommendationer i 2020 års granskning?

Med utgångspunkt av en riskanalys har lekmannarevisor beslutat att särskild uppmärksamhet i granskningen ska riktas till risker förknippade med:

- Negativa effekter på grund av pandemin.
- Upphandlingar.
- Bussgodsverksamheten.
- Beställningscentralen.

Revisionskriterier

Revisionskriterierna utgör de bedömningsgrunder som bildar underlag för granskningens analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterier för denna granskning är:

- Kommunallagen, 2, 5 och 10 kap.
- Aktiebolagslagen, 8 kap.
- Årsredovisningslagen, 6 kap.
- Bolagsordning
- Ägardirektiv

Metod

Granskningen är genomförd med hjälp av dokumentationsstudier av styrelsens styrande och redovisande dokument samt av styrelsens protokoll. Avstämningar är genomförda med bolagets VD och auktoriserade revisor. I samband med slutrevision i februari 2022 har en träff genomförts mellan lekmannarevisor, styrelsen och bolagets VD. Syftet med träffen var att få information om bolagets verksamhet och resultat samt styrelsens arbete med att säkerställa en tillräcklig styrning och kontroll. Bolagets VD har som ett led i kvalitetssäkringen getts möjlighet att lämna synpunkter på rapportutkast.

3. Bolagets uppdrag och mål

Ägarnas uppdrag till bolaget

Bolagsordning och ägardirektiv

Av bolagsordningen och det bolagsspecifika ägardirektivet framgår att bolaget ska:

- Upphandla och bedriva kollektivtrafik på uppdrag av Kollektivtrafikmyndigheten.
- Förvalta och utveckla verksamhetssystem inkluderande biljett- och betal-system.
- Genomföra uppföljning av ekonomi, verksamhet och passagerarutveckling.
- Ansvara för information, marknadsföring och kundtjänst.
- Samordna hållplatsfrågor.
- Vid efterfrågan planera, upphandla och samordna färdtjänst, riksfärdtjänst, skolskjuts och sjukresor.
- Vara rådgivande och stödjande i miljöfrågor till bolagets finansärer.
- I övrigt biträda Kollektivtrafikmyndigheten.

Av det bolagsspecifika ägardirektivet framgår att bolagets styrelse och VD ska arbeta för de mål som fullmäktige beslutar om. Bolaget ska också genomföra risk- och sårbarhetsanalyser för sina väsentliga verksamheter och upprätta en åtgärdsplan.

I april 2020 beslutade regionfullmäktige om ett generellt ägardirektiv för regionens hel- och majoritetsägda bolag (RS 407-2020). I det generella ägardirektivet ställer fullmäktige krav på att bolagen ska följa de policys som är beslutade av fullmäktige.

Trafikförsörjningsprogrammet

Regionfullmäktige har i trafikförsörjningsprogrammet för perioden 2020-2025 (RS 713-2020) beslutat om följande mål för kollektivtrafiken:

- Kollektivtrafikens andel av det motoriserande resandet ska år 2030 vara 30 procent. Delmål år 2025 är 25 procent.
- Andelen fordonskilometer med förnybart bränsle i upphandlad kollektivtrafik ska år 2030 uppgå till 100 procent. Delmål år 2025 är 75 procent.
- Tillgången till kollektivtrafik mellan kommuncentrum och till och från strategiska knutpunkter i norra Sverige ska vara bibehållen eller utvecklad år 2030 i förhållande till år 2022.
- Den regionala kollektivtrafiken ska år 2030 vara tillgänglig för de flesta personer med funktionsnedsättningar.
- Prissättningen ska göra kollektivtrafiken attraktiv och tillgänglig för olika grupper.

Vår kommentar

Det finns förslag till ny bolagsordning och ägardirektiv för länstrafikbolaget som regionfullmäktige ska ta ställning till år 2022. Vi har i granskningar tidigare år uppmärksammat att Region Västerbotten behöver se över bolagsordning och det bolagsspecifika ägardirektivet. Av bolagsordningen framgår exempelvis inte vilka kommunala befogenheter som utgör en ram för bolagets verksamhet vilket är ett krav enligt kommunallagen (10 kap. 3§).

Ägarnas krav på rapportering

Bolaget ska enligt det bolagsspecifika ägardirektivet lämna bland annat följande redovisning till Kollektivtrafikmyndigheten:

- Verksamhetsplan och budget för påföljande år.
- Bolagets tertialrapporter samt ekonomiska rapporter i enlighet med ägarens anvisningar.
- Protokoll från styrelsens sammanträden.
- Bolagets årsredovisning. Förvaltningsberättelse ska innehålla en redovisning av hur verksamheten är genomförd i förhållande till ägarens ändamål med verksamheten.

Enligt det generella ägardirektivet ska bolagets styrelse i årsredovisningen, eller årligen i en särskild bolagsstyrningsrapport, lämna bland annat följande information till regionstyrelsen:

- Om verksamheten bedrivits i enlighet med det kommunala ändamålet och de kommunala befogenheterna.
- Om bolaget överlämnat frågor till fullmäktige av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.
- Utvärdering av styrelsens och VD:s arbete.
- Om styrelsens ledamöter har uppdrag, aktier, andelar eller andra intressen i företag som bolaget har affärsförbindelser med eller som är verksamt i samma bransch som bolaget.
- Hur styrelsens arbete har bedrivits, inkluderande arbetsfördelning, antal sammanträden, genomsnittlig närvaro och vem som varit sekreterare vid sammanträden.
- Hur den interna kontrollen och riskhanteringen är organiserad och fungerat.
- Samarbetet med revisor och lekmannarevisor.
- Vilka ärenden som bolagets styrelse har överlämnat till landstingsstyrelsen för beredning om fullmäktige ska ta ställning i dessa ärenden.

Vår kommentar

En iakttagelse är att ägarens krav på återrapportering från länstrafikbolaget är generella. Ägaren ställer inga krav på rapportering kopplad specifikt till kollektivtrafiken eller bolagets uppdrag.

Styrelsens arbetsordning

I sin arbetsordning har bolagets styrelse ställt följande krav på styrning och rapportering:

- Styrelsen ska besluta om mål, väsentliga policys och strategiska planer.
- Vid styrelsens sammanträden ska VD lämna rapport om:
 - Trafik
 - Ekonomi

- Allmän information
- Protokoll från styrelsens sammanträden ska, förutom besluten, ange underlag för besluten i den mån detta kan ha betydelse för beslutet.

Vår kommentar

Styrelsen får skriftliga rapporter vid sina sammanträden vilket är positivt. Vi ser gärna att styrelsen utvecklar sin arbetsordning. Detta kan styrelsen göra genom att i arbetsordningen ställa krav på att rapporter som VD lämnar, exempelvis rapporterna om trafik, ekonomi och allmän information är skriftliga. Vi anser att styrelsen också ska ställa krav i arbetsordningen på att det årligen genomförs skriftliga utvärderingar om verksamheten är genomförd i enlighet med det kommunala ändamålet och inom de kommunala befogenheterna.

Styrelsens verksamhetsplan för år 2021

I verksamhetsplanen hänvisade styrelsen till de övergripande målen i det regionala trafikförsörjningsprogrammet för perioden 2020 – 2025. Styrelsen uppgav att bolagets mål för år 2021 var anpassade utifrån den rådande situationen med pandemin. Styrelsen konstaterade att bolaget behövde förändra sina mål i jämförelse med tidigare år och att var svårt att formulera mål för resande och kvalitet. Styrelsen uppgav att verksamhetsplanen för år 2021 skulle ses som ett tillfälligt dokument som var anpassat till den rådande situationen med pandemin. Nedan återger vi de mål som styrelsen beslutade om i sin verksamhetsplan för år 2021:

Tillgänglighet

- Alla resenärer som använder hjälpmedel med mindre mått än 70 x 120 centimeter och som väger maximalt 300 kg ska kunna åka i länstrafikens tillgänglighetsanpassade bussar.
- All stomlinjetrafik och tätortstrafik i Umeå ska vara utrustade med audiovisuellt utrop.

Miljö

- Trafiken ska år 2021 bedrivas till 64 procent med förnybart drivmedel. Denna siffra ska förbättras med 4 procentenheter per år för att vara 100 procent år 2030.

Nöjda medarbetare

- Nöjd medarbetar-index ska uppgå till 8,6 på en skala 1 – 10. Resultatet år 2020 var 8,34.

Samordningsgraden

- Andelen resor som samordnas av beställningscentralen ska uppgå till 39 procent.

I verksamhetsplanen redovisade styrelsen också ett stort antal aktiviteter för år 2021 samt en långsiktig strategi för bolagets utveckling. Av strategin framgår bland annat följande:

- Länstrafiken ska arbeta aktivt för att samorganisera de olika verksamheterna i den nybildade beställningscentralen. På sikt ska länstrafiken kunna erbjuda medarbetare arbetsuppgifter som innebär att man arbetar med både den särskilda och allmänna kollektivtrafiken.

- När pandemin är över ska länstrafiken ställa om trafiken till ett nytt normalläge. Resandet kommer att ha påverkats av pandemin och det är osäkert vad det nya normalläget innebär.
- Styrelsen ska följa upp verksamhetsplanen och målen med hjälp av:
 - Delårs- och årsbokslut och uppföljningsrapporter per 28 februari och 31 oktober.
 - Verksamhetsberättelse.
 - Utvärdering av styrelse och VD.
 - Uppföljning av personalens nöjdhet med hjälp av enkät i augusti eller september.

Vår kommentar

Verksamhetsplanen har en tydlig koppling till bolagsordning och det bolagsspecifika ägardirektivet. Verksamhetsplanen innehåller mätbara mål och aktiviteter för år 2021. Verksamhetsplanen innehåller också en långsiktig strategi. Vi instämmer med styrelsen om att pandemin medförde svårigheter att utforma mål år 2021 för resande och upplevd kvalitet.

4. Granskningens resultat

Styrelsens styrdokument

I tabellen nedan har vi sammanställt i vilken grad styrelsen beslutade om grundläggande styrdokument för år 2021.

Styrdokument	Beslut	Vår kommentar
Affärsplan	Ja	Styrelsens verksamhetsplan innehåller en långsiktig strategi
Arbetsordning	Ja	Den 18 december 2020, §153
Instruktion till VD	Ja	Den 18 december 2020, §154
Instruktion om rapportering	Ja	Framgår av arbetsordning och instruktion till VD
Verksamhetsplan för år 2021	Ja	Den 18 december 2020, §143
Mätbara mål	Ja	Ingår i verksamhetsplan
Budget år 2021	Ja	Den 4 juni 2020, §101
Internkontrollplan för år 2021	Ja	Den 18 december 2020, §155
Attestordning	Ja	Beslutad av VD den 30 april 2020. Reviderad av styrelsen den 7 maj 2021, §191
Delegationsordning eller motsvarande	Ja	Framgår av arbetsordning och attestordning
Dokumenthanteringsplan	Nej	Enligt VD ska en sådan tas fram år 2022

Andra styrande dokument som styrelsen beslutat om är:

- Upphandlingspolicy
- Inköspolicy
- Friskvårdspolicy

- Policy för bisyssla
- Alkohol- och drogpolicy
- IT-policy
- Likabehandlingspolicy
- Rehabiliteringspolicy
- Finanspolicy
- Tjänsteresepolicy
- Representations- och gåvepolicy
- Arbetsmiljöpolicy
- Miljöplan
- Lönepolicy
- Policy för distansarbete

Vid sitt sammanträde i december 2021 godkände styrelsen en plan för att under år 2022 anpassa bolagets styrdokument till Region Västerbottens policy och riktlinjer. Följande dokument ska inarbetas:

- Kommunikationspolicy
- Riktlinjer mot korruption och mutor
- Möten och tjänsteresor
- Kvalitetspolicy
- Arbetsmiljöpolicy
- Miljöpolicy
- Säkerhetspolicy
- Jämställdhets och jämlikhetspolicy
- Riktlinjer för representation inom Region Västerbotten
- Ekonomi och förvaltningspolicy

Vår kommentar

Bolagets styrelse har i hög grad beslutat om styrande dokument. Vi ser positivt på arbetet år 2022 med att inarbeta regionens styrdokument och riktlinjer i styrningen av bolaget. Det är bra att det även finns en plan att ta fram en dokumenthanteringsplan.

Styrelsens löpande kontroll

År 2021 hade bolagets styrelse 6 protokollförda sammanträden. En genomgång av protokollen visar att styrelsens under året fick information om bolagets verksamhet med hjälp av ekonomiska rapporter, VD-rapporter med mera. I stor utsträckning kan man följa styrelsens arbete med hjälp av protokollen och bifogade underlag. Protokoll, styrande dokument, uppföljningsrapporter med mera finns samlade i en digital plattform som styrelsens ledamöter har tillgång till.

Vår kommentar

Vi bedömer att styrelsen hade god löpande kontroll över verksamheten under år 2022. Med hjälp av protokollen kan vi se att styrelsen var aktiv och agerade under året.

Styrelsens interna kontroll

Styrelsens internkontrollplan

Den 18 december 2020 (§155) beslutade styrelsen om sin internkontrollplan för år 2021. Med hjälp av en tabell beskrev styrelsen riskområden, planerade kontroller, vilka som skulle genomföra kontrollerna och uppföljning för år 2022. Styrelsen följde också upp internkontrollplanen för år 2020. Riskområden som styrelsen identifierade för år 2020 var:

- Beställning av trafik
- Kvalitetsbrister i trafik
- Budget
- Ekonomi/finans
- Personal
- Hantering av allmänna handlingar
- Upphandling

Uppföljning av internkontrollplanen

Den 3 december 2021 (§255) följde styrelsen upp sin internkontrollplan för år 2021. Av uppföljningen framgick inga större avvikelser. Vid samma sammanträde beslutade styrelsen om sin internkontrollplan för år 2022. Styrelsen beslutade också (§258) att internkontrollplanen för kommande år, dvs. från år 2023 och framåt, skulle utvecklas. Vidare skulle resultat från kontroller i internkontrollplaner redovisas i de uppföljningsrapporter som styrelsen fick löpande.

Vår kommentar

Styrelsen har för år 2021 beslutat om en internkontrollplan och genomfört en uppföljning av planen.

Negativa effekter på grund av pandemin

I styrelsens verksamhetsplan för år 2021 kan man läsa att bolaget skulle vidta bland annat följande åtgärder för att hantera pandemin:

- Följa trafikläget med dagliga trängselrapporter.
- Veckovis rapportera till smittskyddsenheten i region Västerbotten om trängsel och åtgärder.
- Veckovis rapportera till länsstyrelsen och redovisa efterlevnadsuppdraget till Regeringskansliet.
- Delta i regionala samverkansmöten.
- Genomföra informationsmöten och krismöten med trafikföretag.

- Utveckla kommunikationen med resenärerna med hjälp av digital information, Appar med mera.
- Extra bevakning på bolagets likviditet.
- Genomföra extra dialogmöten med finansiärer som drabbas av intäktsbortfall.
- Delta i möten med Svensk kollektivtrafik för information om utvecklingen nationellt.

En genomgång av styrelsens protokoll för år 2021 visar att styrelsen vid sina sammanträden fick information om vidtagna åtgärder och läget med anledning av pandemin. Se exempel nedan.

Datum för sammanträde	Information
2021-02-05, §§173	<p>VD-information om minskat resande år 2020 i jämförelse med år 2019. Information om att trängselsituationen hade varit hanterbar de första veckorna i januari 2021.</p> <p>VD informerade att trafikföretagen meddelat att sjuktal i företagen var stabila och att de kunde upprätthålla trafiken. Region Västerbotten hade tillhandahållit munskydd till alla bemannade busstationer och egna försäljningsställen.</p> <p>Preliminär information om bidrag från staten under perioden januari – juni 2021.</p> <p>Information om pandemilagen.</p>
2021-05-07, §181 och §187	<p>Enligt protokollet diskuterar styrelsen under rubriken "Omvärldsanalys" frågorna om öppna eller stängda framdörrar och återhämtning efter pandemin. Styrelsen beslutade att länstrafiken skulle ha dialog med trafikföretagen om att framdörrarna skulle öppnas så snart det var möjligt.</p>
2021-05-07, §182 och §193	<p>I samband med beslut om budget för år 2022 fick styrelsen information om att budgeten innehöll osäkerheter på grund av att biljettintäkter var svåra att förutse under pandemin.</p> <p>Uppföljning av det ekonomiska resultatet. Enligt uppföljningen hade bolaget kontroll över likviditeten. Dock</p>

	behövdes fakturering till stora finansiärer tidigareläggas.
2021-05-07, §197	VD-information om minskat resande år 2021 i jämförelse med tidigare år. Information om att länstrafikbolaget endast hade fått ett fåtal rapporter om trängsel på bussar. Information om att regionen övervägde att förlänga restriktioner och att regeringen övervägde en förlängning av pandemilagen.
2021-06-04, §206	Enligt protokollet diskuterar styrelsen under rubriken "Omvärldsanalys" frågorna om öppna eller stängda framdörrar, trängsel och arbete för att få tillbaka resenärer efter pandemin.
2021-06-04, §214	VD-information om resandeutveckling med mera.
2021-09-24, §223	Enligt protokollet diskuterar styrelsen under rubriken "Omvärldsanalys" om kollektivtrafikens återhämtning efter pandemin.
2021-09-23, §233	VD-information om resandeutvecklingen. Information om att fakturering behövde tidigareläggas för att säkerställa god likviditet. Information om planer för att öppna framdörrar.
2021-12-03, §261	VD-information om resandeutveckling, läget om statsbidrag, ekonomi, nya restriktioner m.m.
2020-12-03, §250	Styrelsen beslutade om en verksamhetsplan för år 2022 med inriktning på att hantera effekterna av pandemin.

Vår kommentar

Vår granskning av protokoll visar att styrelsen under år 2021 löpande höll sig informerad och beslutade om åtgärder för att hantera negativa effekter av pandemin.

Upphandlingar

Under år 2020 överprövades två stora trafikupphandlingar. Det var upphandlingen av Norrlandskusten och upphandlingen av Blå Vägen. En genomgång av styrelsens protokoll från år 2021 visar att bolaget under år 2021 fick lägga mycket tid på rättsliga processer och arbete med att hitta lösningar för att upprätthålla trafiken. Under år 2021 avbröts eller överprövades också andra upphandlingar. Nedan finns en sammanställning över arbete år 2021 med olika upphandlingar:

- Norrlandskusten. Förvaltningsrätten begärde att länstrafikbolaget skulle rätta ett tilldelningsbeslut till följd av att en bilaga i det vinnande anbudet inte uppfyllde ett ska-krav i förfrågningsunderlaget om att anbudet skulle vara på svenska. Det företag som vann upphandlingen meddelade att de i sin tur skulle överpröva en sådan rättelse. Länstrafiken begärde prövning i kammarrätten av förvaltningsrättens beslut och därefter i Högsta förvaltningsdomstolen. I november 2021 beslutade styrelsen att upphandlingen skulle avbrytas. Även det beslutet blev överprövat. Länstrafiken har påbörjat arbetet med en ny upphandling. Länstrafiken har förlängt det nuvarande avtalet till december 2022. Det finns också en överenskommelse med trafikföretaget om att köra trafiken fram till och med mars 2023. När arbetet med denna granskning avslutades i början av februari 2022 var denna överenskommelse ännu inte undertecknad. Ett problem med det förlängda avtalet är att fordon inte uppfyller krav för miljözon i Umeå kommun. Umeå kommun har dock beviljat dispenser.
- Blå Vägen med flera linjer. Förvaltningsrätten begärde att tilldelningsbeslut skulle rättas till följd av att en bilaga i det vinnande anbudet inte uppfyllde språkkrav i förfrågningsunderlaget. Länstrafiken begärde prövning i kammarrätten och därefter i Högsta förvaltningsdomstolen. I november 2021 avbröt länstrafiken upphandlingen. Även det beslutet är överprövat. Länstrafiken har korttidsupphandlat ett avtal med en ny leverantör fram till den sista mars 2023. Det är tveksamt om korttidsupphandling är tillåten med ny leverantör. Korttidsupphandlingen är inte överprövad. En huvuddel av fordonen hos den nya leverantören uppfyller krav för miljözon. Fyra av fordonen uppfyller dock inte miljökraven. Umeå kommun har meddelat att de inte kommer att ge ytterligare dispens. Länstrafikbolaget har begärt offert från trafikföretaget om kostnader för konvertering av motorer. För att lösa de överprövade sträckorna Lycksele – Skellefteå, Lycksele – Åsele och en del av söndagstrafiken Lycksele – Vilhelmina har länstrafikbolaget genomfört korttidsupphandlingar.
- Trafikupphandlingarna i Storuman och Vindelns avbröts av länstrafiken för att undvika motsvarande överprövningar som för Norrlandskusten och Blå Vägen. Nya avtal behövs från år 2023.
- Trafikupphandling i Vilhelmina kommun blev överprövad. Förvaltningsrätten avsåg överprövningen. Avtal är tecknat.
- Upphandling av App för resenärer avbröts år 2021 för att undvika risk för överprövning. Ny upphandling ska genomföras år 2022. Upphandlingen genomförs tillsammans med andra aktörer i Norrland.
- Upphandling av serviceresor/särskild kollektivtrafik (sjukresor, färdtjänst, riksfärdtjänst och anropsstyrd linjetrafik påbörjades år 2021.

Vår kommentar

Vår protokollgranskning visar att styrelsen löpande under året fick information om arbetet med pågående upphandlingar. Vi bedömer att styrelsen var aktiv. Arbetet med de rättsliga processer, korttidsupphandlingar med mera var resurskrävande under år 2021 för nyckelpersoner i bolaget. Vi rekommenderar att styrelsen är fortsatt uppmärksam på upphandlingsfrågorna. Styrelsen bör aktivt bevaka att bolaget har de resurser som krävs för att hantera de olika upphandlingsfrågorna.

Bussgodsvksamheten

Bussgods i Norr AB har i uppdrag att bedriva gods- och terminalverksamhet inom de ekonomiska ramar som länstrafikbolagen i Västerbotten och Norrbotten bestämmer. Bolaget erbjuder godstransporter till både företag och privatpersoner. Transporterna ska utföras av kollektivtrafikens linjetrafik längs med kollektivtrafikens linjesträckning. Bussgodsbolaget ska bedriva sin verksamhet på persontrafikens villkor.

Av det gemensamma ägardirektivet framgår att Bussgods i Norr AB även ska tillhandahålla de tjänster som länstrafikbolagen efterfrågar. Det kan enligt ägardirektivet avse tjänster som har koppling till den allmänna kollektivtrafiken så som trafikupplysning, biljettförsäljning, hantering av kvarglömt resgods, administration med mera.

Tidigare var Bussgods i Norr AB ett helägt bolag till Länstrafiken i Västerbotten AB. År 2020 köpte Länstrafiken i Norrbotten AB en tredjedel av aktierna. Under år 2021 har det pågått en diskussion med Region Västernorrland och kollektivtrafikmyndigheten i Västernorrland om de ska gå in som delägare i Bussgods i Norr AB. Frågan ska enligt uppgift utredas vidare under år 2022.

Av våra grundläggande granskningar av Bussgods i Norr AB framgår att bussgodsvksamheten utvecklats positivt under år 2020 och 2021. Omsättningen har ökat och bolaget har redovisat överskott.

Frågan om självkostnadsprincipen

Enligt det aktieägaravtalet för Bussgods i Norr AB ska bussgodsbolagets prissättning för att transportera gods utgå från marknadsmässiga principer. I aktieägaravtalet kan man läsa att länstrafikbolagen och bussgodsbolaget ska eftersträva att kostnader och intäkter redovisas korrekt mellan bolagen. Enligt aktieägaravtalet ska:

- Kostnader och intäkter för bussgodsvksamhet redovisas i bussgodsbolaget.
- Kostnader och intäkter som handlar om persontrafik ska redovisas hos länstrafikbolagen.

För utförda godstransporterna ska bussgodsbolaget enligt aktieägaravtalet ersätta länstrafikbolagen med en andel av bolagets intäkter från godstransporterna. I aktieägaravtalet kan man läsa att företrädare för ägarna på bolagsstämman för Bussgods i Norr AB ska bestämma hur stor denna andel ska vara. På bolagsstämman i juni 2021 beslutade ägarna att ersättningsnivå år 2021 skulle utgöra 15 procent av intäkterna för gods som transporterades med buss. Vi har fått information från länstrafikens VD och bussgodsbolagets VD om att avgiften bygger på en beräknad uppskattning av länstrafikbolagens kostnader för att transportera gods i bussarna. Avgiften ska årligen ses över av bolagen i syfte att säkerställa rätt fördelning av kostnader och ersättning och att självkostnadsprincipen uppfylls.

Det finns också avtal för den busstationsverksamhet som bussgodsbolaget ska utföra åt länstrafikbolagen. Av avtalen framgår att bussgodsbolaget varje månad ska fakturera länstrafikbolagen för de kostnader som uppstår för busstationsverksamheten.

Vår kommentar

Vår granskning av protokoll visar att styrelsen för Länstrafiken i Västerbotten AB under år 2021 löpande fick information om verksamheten i Bussgods i Norr AB. Det

är positivt att Länstrafiken i Västerbotten AB tillsammans med Länstrafiken i Norrbotten AB och Bussgodis i Norr AB infört en modell i syfte att säkerställa att kostnader och intäkter blir korrekt redovisade mellan bolagen och utgår från självkostnadsprincipen. I uppdraget för denna granskning ingår inte att granska den ekonomiska redovisningen. Vi kan inte uttala oss om avgiften på 15 procent motsvarar de faktiska kostnaderna för godstransporterna på bussarna.

Beställningscentralen

Inför år 2021 fick bolaget ett utökat uppdrag som bestod av att bedriva en gemensam beställningscentral i länet. Verksamhetsövergången innebar att länstrafiken tog över regionens reseservice för särskild kollektivtrafik och samorganiserade den med länstrafikens kundservice för allmän kollektivtrafik. Med anledning av förändringen tog länstrafiken över ansvaret för 16 medarbetare som tidigare arbetade i regionen. För år 2021 tog länstrafikbolaget fram en särskild verksamhetsplan för beställningscentralen. Styrelsen beslutade också om ett övergripande mål för beställningscentralen:

- Andelen resor som samordnades av beställningscentralen skulle uppgå till 39 procent.

I verksamhetsplanen för beställningscentralen kan man läsa att strategiska mål för verksamheten togs fram i samarbete mellan länstrafikbolaget och Region Västerbotten. Av verksamhetsplanen framgår att även följande mål beslutades för verksamheten:

- 70 procent av samtal år 2021 till beställningscentralen skulle besvaras inom 2 minuter. År 2022 ska 80 procent av samtalen besvaras inom 2 minuter.
- Beställningscentralen ska tillsammans med Region Västerbotten arbeta för att sänka sjukresekostnader. Detta ska beställningscentralen göra genom att medverka i det projekt som Region Västerbotten driver.

I verksamhetsplanen angavs ett antal aktiviteter som skulle genomföras för att uppnå målen. I verksamhetsplanen kan man också läsa att länstrafikbolaget skulle arbeta aktivt för att fler kommuner i länet skulle ansluta sig till beställningscentralen. Vid verksamhetsövergången i januari 2021 var Malå, Storuman, Vilhelmina, Nordmaling, Åsele och Sorsele anslutna. Den i januari 2022 anslöt sig Norsjö kommun. Från år 2023 kommer även Lycksele kommun att vara ansluten. Länstrafikens VD uppger att länstrafikbolaget för diskussion med övriga kommuner om beställningscentralen. Det finns intresse från bland annat Skellefteå kommun om att ansluta sig till beställningscentralen.

Under året har länstrafikbolaget och regionen följt upp mål och aktiviteter i verksamhetsplanen med hjälp av månadsvisa uppföljningsmöten. Målen och aktiviteterna har också följts upp i de uppföljningsrapporter som länstrafikbolaget tar fram fyra gånger per år.

I årsredovisningen kan man läsa att samordningsgraden var 32,8 procent. Företrädare för beställningscentralen har förklarat att minskat antal sjukresor och regionens utglesning av resorna försvårade samordningen och att detta bidrog till att målet på 39 procent inte uppfylldes. Målet om att svara på 70 procent av samtalen inom 2 minuter uppfylldes. Utfallet till och med november 2021 var 93 procent.

En genomgång av styrelsens protokoll år 2021 visar att styrelsen under året fick information om verksamheten vid beställningscentralen.

Datum för sammanträde	Information
2021-02-05, §§173	VD-information om att övertagandet av beställningscentralen gått bra och att arbete med upphandling av service-resor skulle påbörjas.
2021-05-07, §185	Beslut om inriktning för upphandling av serviceresor.
2021-06-04, §206	Styrelsen reflekterar om att Lycksele kommun beslutat att ansluta sig till beställningscentralen. Diskussion i styrelsen om intresse från andra kommuner i länet att ansluta sig.
2021-06-04, §210	Tilläggsbeslut om inriktning för upphandling av serviceresor.
2021-06-04, §214	Enligt protokollet fick styrelsen information om beställningscentralen. Bilaga till protokollet saknas dock. Av protokollet framgår inte vad informationen bestod av.
2021-09-24, §226	Styrelsen beslutar om upphandlingen av serviceresor.
2021-09-24, §233	Information om att minskat resande medförde att målet år 2021 på en samordningsgrad på 39 procent inte skulle nås. Samordningsgraden uppgick till drygt 30 procent.
2021-12-03, §261	Information om att förfrågningsunderlag för upphandling av serviceresor var utskickat.
2021-12-03, §262	Information om att bolaget hanterat moms för beställningscentralen enligt de regler och rutiner som gällde för regionen och att dessa inte var tillämpliga för bolag. Information om att utredning pågick om hur detta skulle korrigeras för år 2021 och hanteras korrekt framåt.

Vår kommentar

Protokollgranskningen visar att styrelsen var aktiv i upphandlingen av serviceresor och på övergripande nivå fick information om beställningscentralen. Vi noterar att

styrelsen uppmärksammade att moms hanterats felaktigt och att VD vidtagit åtgärder i syfte att säkerställa korrekt hantering.

Styrelsens årsredovisning

Krav på årsredovisningen

Enligt årsredovisningslagen ska styrelsens förvaltningsberättelse innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av bolagets verksamhet, ställning och resultat. Styrelsen ska redogöra för händelser av väsentlig betydelse för företaget som inträffat under räkenskapsåret. Styrelsen ska enligt årsredovisningslagen också redogöra för företagets förväntade framtida utveckling inklusive beskrivningar av väsentliga risker och osäkerhetsfaktorer.

Styrelsens årsredovisning för år 2021

I inledningen av förvaltningsberättelsen konstaterar styrelsen att bolagets verksamhet i stor utsträckning påverkades år 2021 av pandemin på grund av minskat resande och stort bortfall av biljettintäkter. År 2021 uppgick resandet i regiontrafiken till 67,5 procent av nivån år 2019, vilket betecknas som det sista normala året före pandemin. För Ultra uppgick resandet år 2021 till 63,6 procent jämfört med år 2019.

Trots att resandet kraftigt minskade redovisade länstrafikbolaget ett överskott med 17,4 miljoner kronor i förhållande till budget. Styrelsen uppgav att kostnadskontroll och bidrag från staten på 36,2 miljoner kronor var förklaringar till överskottet. Resultatet för länstrafikbolaget ska alltid bli +/-0 eftersom över- eller underskott ska återbetalas eller betalas av finansörerna. För år 2021 bokades överskottet på 17,4 miljoner kronor upp som skuld till regionen och kommunerna och driftanslaget minskade med motsvarande belopp.

I tabellen nedan har vi sammanställt hur styrelsen i årsredovisningen följde upp målen i verksamhetsplanen.

Styrelsens mål	Resultat	Vår kommentar
Alla resenärer som använder hjälpmedel med mindre mått än 70 x 120 centimeter och som väger maximalt 300 kg ska kunna åka i länstrafikens tillgänglighetsanpassade bussar.	98% av alla fordon i stomlinjetrafik och Ultra hade rullstolsplats, ramp och lyft.	Målet om 100 % nås inte.
All stomlinjetrafik och tårtortstrafik i Umeå ska vara utrustade med audiovisuellt utrop.	95% av alla fordon i stomlinjetrafik och Ultra hade hållplatsutrop och inre informationsskyltar. Avvikelser fanns i regiontrafiken. 100 % för Ultra.	Målet nås för Ultra men inte för regiontrafiken.
Trafiken ska år 2021 bedrivas till 64 procent med förnybart drivmedel. Denna siffra ska förbättras med 4 procentenheter per år för	77,9%	Målet nås <i>Tabellen fortsätter på nästa sida</i>

att vara 100 procent år 2030.

Nöjd medarbetar-index skulle uppgå till 8,6 på en skala 1-10.

Andelen resor som samordnas av beställningscentralen ska uppgå till 39 procent.	33%	Målet nås inte
---	-----	----------------

Av sammanställningen framgår att bolaget endast delvis uppnådde målen för år 2021. I tabellen nedan redogör vi för hur styrelsen uppfyllde några av de krav som fullmäktige ställt på rapporteringen i samband med årsredovisningen.

Ägarnas krav på redovisning	Bedömning	Vår kommentar
Har styrelsen i sin årsredovisning följt upp och utvärderat bolagets verksamhet mot det kommunala ändamålet?	Ja	Den 4 februari 2022 (§274) genomförde styrelsen en skriftlig utvärdering och konstaterade att verksamheten år 2021 var genomförd i enlighet med bolagsordning och ägardirektiv. Styrelsen kommenterade utvärderingen i årsredovisningen. Utvärderingen finns redovisad i en bolagsstyrningsrapport.
Har styrelsen i sin årsredovisning följt upp och utvärderat om bolagets verksamhet är genomförd inom ramen för de kommunala befogenheterna?	Ja	Den 4 februari 2022 (§274) intygade styrelsen att bolaget hade agerat inom ramen för de kommunala befogenheterna. Styrelsen redovisade bedömningen i årsredovisningen och i bolagsstyrningsrapport. Vi bedömer att ägarens krav är uppfyllt men anser att redovisningen kan utvecklas.
Har styrelsen i sin årsredovisning eller i särskild rapport lämnat information om att en utvärdering av det egna styrelsearbetet är genomförd?	Ja	Den 13 december 2021 (§259) utvärderade styrelsen sitt arbete. Utvärderingen är kommenterad i bolagsstyrningsrapporten.
Har styrelsen i årsredovisningen eller i särskild rapport lämnat information om hur den interna kontrollen fungerat?	Ja	Den 3 december 2021 (§255) följde styrelsen upp sin internkontrollplan för år 2021. Arbetet med den interna kontrollen har styrelsen kommenterat i bolagsstyrningsrapporten.

Av sammanställningen framgår att styrelsen uppfyllde de krav vi kontrollerat på rapportering i samband med årsredovisningen.

Vår kommentar

Vi bedömer att styrelsen i förvaltningsberättelsen redovisar väsentliga händelser under år 2021 och risker som är förknippade med framtiden. Förvaltningsberättelsen är informativ och välskriven. Vi bedömer att redovisningen i samband med årsredovisningen uppfyller de krav som regionen ställer på återrapportering.

Uppföljning av 2021 års rekommendationer

I 2020 års granskning rekommenderade lekmannarevisor att styrelsen skulle besluta om en dokumenthanteringsplan. VD har uppgett att en sådan ska tas fram under år 2022.

5. Svar på revisionsfrågor

Av granskningen framgår att bolagets styrelse och VD under året agerade aktivt för att hantera de negativa effekterna av pandemin och upphandlingsfrågor. Med hänsyn till omständigheterna bedömer vi att bolagets verksamhet år 2021 genomfördes på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredställande sätt. Vi bedömer också att styrelsen i allt väsentligt hade en tillräcklig styrning och uppföljning.

Bolagets styrelse bedömer att verksamheten år 2021 genomfördes i enlighet med bolagets kommunala ändamål och de kommunala befogenheterna. Vi gör ingen annan bedömning.

Revisionsfråga	Bedömning	Vår kommentar
Har styrelsen med hjälp av grundläggande styrdokument säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?	JA	
Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över att beslutade styrdokument följs?	JA	
Har styrelsen med hjälp av uppföljning vid årets slut säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?	JA	
Har styrelsen vidtagit tillräckliga åtgärder med anledning av rekommendation i 2020 års granskning?	NEJ	Enligt uppgift ska en dokumenthanteringsplan tas fram år 2022.

Rekommendationer

Vi rekommenderar styrelsen att:

- Att styrelsen är fortsatt uppmärksam på upphandlingsfrågorna. Styrelsen bör aktivt bevaka att bolaget har de resurser som krävs för att hantera de olika upphandlingsfrågorna.

Umeå den 4 april 2022

Richard Norberg
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Revisionskontoret
Region Västerbotten